

Asia: VN/36135/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi terveydenhuoltolain 7 a §:n, sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Organisaatio tai vastaajataho

Muu järjestö tai yhdistys

Kysymys viranomaisille, mikä on lausuntoa käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä?

-

Lausunnonantajan lausunto

Onko ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteista säätämisestä kannatettava?

Ei

Perustelut ja lisähuomiot esityksen kannatettavuutteen liittyen.

Sosiaalityöntekijäin liitto ry:n näkemyksen mukaan lakiesityksellä voidaan nähdä olevan kielteisiä vaikutuksia sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen. Lakiesitys ei riittävällä tavalla tuo esille sitä, miten palveluvalikoiman rajaamisen jälkeen turvataan sosiaalihuollon asiakkaille riittävät ja oikea-aikaiset palvelut. Sosiaalityöntekijä arvioi jatkossakin asiakkaan tarvitsemat palvelut ja päättää niiden myöntämisestä. Palveluvalikoiman rajaaminen ei voi johtaa siihen, että sosiaalityöntekijä ei voi myöntää asiakkaalle tämän tarvitsemia palveluita tai palvelun järjestäminen viivästyy. Lakiesitys jättää epäselväksi sen, miten jatkossa palvelut käytännössä järjestetään, jos ne eivät sisälly hyvinvointialueen palveluvalikoimaan. Lakimuutos ei voi nojata siihen oletukseen, että näissä tilanteissa asiakkaan tarvitsema tuki pystytäisiin aina järjestämään jollain muulla palveluvalikoimaan kuuluvalla palvelulla. Sosiaalityöntekijällä tulee olla käytössään tosiasiallisesti ne palvelut, jotka hän arvioi asiakkaalle tarpeelliseksi. Riittävä palveluvalikoima on sen edellytys, että sosiaalihuoltoa pystytään toteuttamaan laadukkaasti ja asiakaslähtöisesti. Käytännössä tarvittavat palvelut pitää järjestää hyvinvointialueen omana palveluna tai ostopalveluna. Hyvinvointialueet ovat kustannussyistä vähentäneet ostopalveluiden käyttöä.

Lakiesityksessä ei ole riittävällä tavalla otettu kantaa siihen, miten lakimuutos vaikuttaa palveluiden järjestämistapaan ja saatavuuteen, jos ne eivät kuulu hyvinvointialueen palveluvalikoimaan.

Palveluvalikoiman periaatteita voidaan pitää osin hyvinä ja osin ei kannatettavina. Lakiesitykseen sisältyvä palveluvalikoiman periaatteiden huomioiminen ei sinänsä tuo uutta sosiaalityön asiakastyössä päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijät tekevät työssään jatkuvasti arviointia muun muassa palveluiden tarpeesta, vaikuttavuudesta, kustannuksista ja turvallisuudesta. Yhdenvertaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus ovat perusarvoja sosiaalityössä ja niiden tulisi ohjata kaikkea työssä. Taloudellisen vaikuttavuuden ottamisessa yhdeksi palveluvalikoiman periaatteeksi nähdään riski, että taloudellinen näkökulma painottuu jatkossa päätöksenteossa liikaa. Lakiesityksessä ei tuoda riittävällä tavalla esille, miten turvataan, ettei asiakkaille kuuluvia lakisääteisiä välttämättömiä palveluita lähdetä lakimuutoksen myötä rajaamaan kustannussyistä. Lakiesityksessä tulisi tarkentaa sitä, miten taloudellista vaikuttavuutta arvioidaan, kun kyse on asiakkaalle välttämättömästä ja huolenpidon turvaavasta palvelusta.

Palveluiden vaikuttavuudessa tarkastelu ei saisi keskittyä lyhyen aikavälin vaikutuksiin. Sosiaalipalveluissa tulisi tarkastella pitkän aikavälin vaikutuksia, esimerkiksi lapsuudessa annetun tuen vaikutus saattaa näkyä vasta aikuisuudessa. Lakiesityksen mukaan palvelun vaikuttavuuden tulisi perustua näyttöön. Sosiaalihuollon palveluiden vaikuttavuudesta on toistaiseksi olemassa vähän tutkittua tietoa, joten vaikutusten arvio tulisi siten perustumaan suurimmaksi osaksi sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen kokemuseräiseen tietoon. Laadukkaan vaikuttavuuden arvioinnin toteuttamiseksi olisi keskeistä kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueilla on riittävästi päteviä sosiaalityöntekijöitä ja että sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa perehtyä asiakkaiden tilanteeseen muuten vaikuttavuuden arviointi jää lähinnä retoriselle tasolle. Keskeisenä nähdään myös, että sosiaalityöntekijöiden ammatillinen arvio asiakkaan tilanteesta säilyy päätöksenteon perusteena. Tutkimuksesta saatua tietoa voi olla hyvä käyttää päätöksenteon tukena mutta se ei saa yksistään olla määrittävä tekijä.

**Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista (jakso 4.2)?
Voitte perustella näkemystänne tähän.**

Taloudellisten vaikutusten arvioiminen lakiesityksen pohjalta on vaikeaa. Palveluvalikoiman rajaamisen taloudelliset vaikutukset riippuvat siitä, mitä palveluita rajaaminen koskee ja missä laajuudessa. Rajaaminen voi tuoda säästöjä mutta se voi aiheuttaa myös lisää kustannuksia ihmisten ongelmien syvenemisen ja syrjäytymisen lisääntymisen seurauksena. Taloudellisia vaikutuksia tulisi arvioida pitkällä aikavälillä. Tarvittaisiin myös lisäselvitystä esimerkiksi siitä, miten lakimuutos tulee vaikuttamaan ostopalveluiden käyttöön sosiaalipalveluissa.

Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista (jakso 4.2)? Voitte perustella näkemystänne tähän.

-

Onko lakiehdotuksilla jotain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole otettu huomioon, ja jos on, niin millaisia vaikutuksia?

Lakiesitys ei anna riittävää kuvaa siitä, miten palveluvalikoiman rajaaminen tulisi vaikuttamaan sosiaalihuollon asiakkaiden alueelliseen tasa-arvoisuuteen palveluiden saatavuudessa, jos hyvinvointialueet rajaavat palveluvalikoimiaan toisistaan erilaisin tavoin. Lakiesityksen riskinä nähdään hyvinvointialueiden eriytyminen palvelujen osalta ja etenkin huonossa taloudellisessa tilanteessa olevien hyvinvointialueiden asiakkaiden joutuminen eriarvoiseen asemaan.

Lakiesityksessä on tuotu esille palveluiden rajaamisen yhtenä seurauksena asiakkaiden siirtyminen käyttämään yksityisiä palveluntuottajia, jos hyvinvointialue ei järjestä asiakkaan tarvitsemaa palvelua. Sosiaalihuollon asiakkailla ei kuitenkaan yleensä ole mahdollisuuksia ostaa palveluita. Käytännössä asiakkaat jäävät ilman palvelua, jos sitä ei heille järjestetä hyvinvointialueelta tai heitä ei taloudellisesti tueta palvelun ostossa. Julkisten palveluiden tulee turvata asiakkaille riittävät palvelut.

Sosiaalityöntekijäin liitto ry ei pidä kannettavana, että asiakasryhmiä rajataan palveluiden ulkopuolelle elämänvaiheen tai muun piirteen perusteella. Lakiesityksen mukainen palveluiden rajaaminen asiakasryhmien välillä nähdään syrjivänä. Asiakkailla on nykyäänkin vaikeuksia saada tarvitsemiaan palveluita. Sosiaalihuollon asiakkaan palveluiden tulee perustua asiakkaan yksilölliseen tuen tarpeeseen ja tilanteeseen. Lakiesityksessä ei ole riittävällä tavalla kuvattu sitä, miten lakimuutos tulisi vaikuttamaan sosiaalityössä tehtävään asiakkaan tilanteen arviointiin ja päätöksentekoon ja miten tosiasiallisesti turvataan välttämättömät palvelut sosiaalihuollon asiakkailla. Lakimuutos ei saa vaikuttaa siten, ettei asiakkaalle pystytä järjestämään tarvittavia palveluita, koska ne eivät kuulu hyvinvointialueen palveluvalikoimaan.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Terveystalolaki 7 a §

-

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sosiaalihoitolaki 30 a §

Lakitekstistä pitäisi tulla esille, ettei taloudellista näkökulmaa saa painottaa liiaksi asiakkaiden hyvinvoinnin kustannuksella ja että asiakkailla on oltava oikeus välttämättömiin palveluihin kustannuksista riippumatta.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sote-järjestämislaki 36 §

-

Liittyykö esitysluonnoksen mukaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteiden soveltamiseen haasteita, ja jos liittyy, niin millaisia ja miten haasteita voisi mielestänne ratkaista?

Aikaisemmissa vastauksissa käyty läpi lakiesitykseen sisältyviä haasteita etenkin sosiaalihuollon asiakkaiden palveluiden turvaamisen ja asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta, jotka etenkin nähdään haasteina.

Muita näkemyksiä ja täsmennysehdotuksia?

-

Riikka Järvelin
Sosiaalityöntekijäin liitto ry